

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยและสังคมโลกตกอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว เป็นโลกไร้พรมแดน สามารถติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก เป็นยุคของโลกอินเทอร์เน็ตความเจริญก้าวหน้าเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลง^๑ ส่งผลทำให้วิถีชีวิต และค่านิยมดั้งเดิมที่อิงตามโครงสร้างของสังคมไทยจางหายไป ซึ่งทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อม จนทำให้เกิดปัญหาต่างๆของสังคมตามมา เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนนักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหานักเรียน นักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น^๒ปัญหาดังกล่าวล้วนมาจากการขาดคุณธรรม เป็นคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตทั้งสิ้น เพราะมนุษย์มีความหลากหลาย ความซับซ้อน มีตั้งแต่ความเชื่อที่ต่างกัน คุณค่าที่ต่างกัน การแย่งชิง ความไม่เป็นธรรมทางสังคม กฎหมาย ระบบการเมือง อาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ เมื่อมนุษย์ถูก โลภะ โทสะ โมหะ^๓ครอบงำ เป็นกิเลสที่เกาะกุมจิตใจ ทำให้เกิดความรุนแรงฝังอยู่ในจิตใจย่อมคิดในทางที่จะทำตนเองให้ลำบากเดือดร้อนบ้าง ทำคนอื่นให้ลำบากเดือดร้อนบ้าง ทำทั้งตนเองและผู้อื่นให้ลำบากเดือดร้อนทั้งสองฝ่ายบ้างย่อมเสวยทุกข์โศกนันทสทาใจบ้าง^๔ซึ่งเป็นตัวชักนำให้เกิดอารมณ์ร้ายต่างๆ ที่ผลักดันให้เกิดการกระทำก้าวร้าวรุนแรงออกมาทางวาจาและทางกายประทุษร้ายจิตใจและร่างกายของผู้อื่น^๕จนกลายเป็นความรุนแรงทางใจ คือ คับข้อง ขัดเคือง อาฆาตพยาบาท แปรกลแยกในตนเอง เอาความไม่ชอบ ไม่พอใจไปปรุงแต่ง เพราะถูกลบหลู่ดูหมิ่น ถูกเพิกเฉย ถูกขัดผลประโยชน์ อิจฉา น้อยเนื้อต่ำใจ ไม่เข้าใจสารที่ได้รับ มีความมีดบอดเกี่ยวกับศีลธรรมอันดี เกิด

^๑พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล และคณะ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเชนปรินต์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^๒สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสังคมไทย: ศึกษาสภาพความเป็นจริง และความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^๓ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๗.

^๕พูนสุข มาศรีรังสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๑๐๘.

ขัดแย้ง บาดหมาง สัมพันธ์กับความโกรธ ความโลภ อคติต่างๆ สะสมความไม่พอใจ (รุนแรงแฝงเร้น) หรือเกิดแรงขับในทันที เป็นความรุนแรงทางวาจา ทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ถกเถียง เกิดปัญหาไม่เข้าใจกัน ไม่สามารถยินยอมประนีประนอมกันได้ กระตุ้นให้เกิดการลงมือ กลายเป็นความรุนแรงทางกาย ใช้กำลังประทุษร้ายประหัตประหารกัน จนได้รับความบาดเจ็บ บอบช้ำทั้งทางกายและทางใจ โดยใช้กำลังหรือใช้อาวุธ^๖

ปัญหาทั้งหลาย โดยเฉพาะปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว สิ่งหนึ่งทีตามมาก็คือการแสวงหาวิธีการแก้ไขและป้องกันปัญหานั้นโดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ ซึ่งในส่วนของพระพุทธศาสนาเอง เมื่อกล่าวถึงวิธีการแก้ไขและป้องกันปัญหา พระพุทธศาสนาก็เสนอให้แก้ทั้งด้านนอกอันเป็นส่วนสังคม และด้านในอันเป็นส่วนจิตใจ^๗ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ทรงสรุปคำสอนของพระองค์เอง โดยที่พระองค์ได้ตรัสขึ้นธรรมขึ้นก่อนธรรมะข้ออื่นๆ ว่า ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา^๘ หมายความว่า ความอดทน คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง^๙ ด้วยเหตุที่มีสถานการณ์ที่จะต้องทำให้สิ่งภายในของมนุษย์ต้องแสดงออกมา ด้วยความประพฤติในลักษณะต่างๆ กัน ซึ่งเป็นการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เป็นการขยายวงกว้างของปัญหาอย่างเห็นได้ชัดในยุคปัจจุบันนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์เหล่านี้การอาศัยและอยู่รวมกันของมนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการป้องกันสถานะที่เกิดขึ้นกับตนเอง และสังคมการป้องกันตัวเองจากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ในสังคมของโลกปัจจุบันมนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีขันติธรรม^{๑๐} การที่มีขันติอยู่ตลอดย่อมจะทำให้บุคคลนั้น ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการรักษาตนเองไม่ให้กระทำความชั่ว เพราะอาศัยความอดทนเป็นที่ตั้ง ความเดือดร้อนทั้งกายและใจ จึงไม่อาจจะบังเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในจิตของผู้ได้เจริญขันติธรรมเป็นแนวในการดำเนินชีวิตเป็นการปิดหนทางแห่งความชั่วอันหมายถึงทุกคติแดนแห่งผลกรรมชั่ว เพราะขาดความฉลาดในการกระทำ กล่าวคือ บุคคลที่กระทำตามอำนาจกิเลส เช่น ทำไปเพราะความโกรธ ความหลงและความโลภ ซึ่งเป็นอกุศลกรรม^{๑๑}

ขันติธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ทั้งปกป้องกันตัวเองมิให้สร้างเวรภัยใดๆ และยังสามารถบังคับใจตัวเองไม่ให้ตกไปสู่อำนาจของกิเลส อันเป็นหนทางที่จะทำให้เกิดความเสื่อมในชีวิต นำพาไปสู่หนทางเรียกว่า อบาย^{๑๒} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงหลักมงคล ซึ่งมีทั้งหมด ๓๘ ประการ โดยเฉพาะมงคลข้อที่ ๒๗ ว่า “ขันตี จ: มีความอดทน” ซึ่งขันตีคือความอดทน เป็นธรรมะที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกชนชั้น จะทำกิจการงานใดๆ เมื่อมีขันติธรรม

^๖ พูนสุข มาศรีสังสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๑๐๙.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑๗.

^๘ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๔/๔๐.

^๙ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๔/๙๐.

^{๑๐} บุญมี แท่นแก้ว, **พุทธศาสน์-ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๒.

^{๑๑} บุญมี แท่นแก้ว, **ปรัชญาฝ่ายพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๕.

^{๑๒} พระครูสุตธรรมวิสิทธิ์ (วีระชัย ฐิตธมโม/จงกลณี), “การศึกษาวิเคราะห์หลักขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

เป็นธรรมชาติมาประกอบย่อมเกิดความสำเร็จ ขั้นตอนที่เราแปลว่า ความอดทน แบ่งขยายออกไปอีก ๒ ประเภท ๑.ขันติ ๒.อริยาสันตติ ประการแรก หมายถึง ความอดทนในการทำงานทั่วไป เช่น อดทนต่อความหิว ความกระหาย ความเหนื่อย ความหนาว ความร้อน ความเจ็บปวด ซึ่งส่วนมากเกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติ หรือภัยที่เกิดจากร่างกายตามธรรมดา ส่วนอริยาสันตติ หมายถึง ความอดทนต่อการล่วงเกินของคนอื่น เฉพาะอย่างยิ่งคนที่ต่ำกว่าเรา^{๙๓} ซึ่งถ้าภิกษุมีขันติข้อนี้แล้ว แม้ว่าถูกคนอื่นด่าด้วยเรื่องที่ตนยกขึ้นด่ากัน ๑๐ ข้อ เรียกว่า อักโกสวัตถุ ๑๐ อย่าง คือ ด่าว่าแกเป็นโจร แกเป็นคนพาล แกเป็นคนหลง แกเป็นวัว แกเป็นลา แกเป็นอูฐ แกเป็นสัตว์นรก แกเป็นสัตว์ดิรัจฉาน คนอย่างแกไม่หวังจะได้ไปสวรรค์ คนอย่างแกจะไปสู่ทุกคติ หรือถูกข่มเหงจิตใจ ก็จงดำรงจิตของตนไว้ในฐานะที่ดีกว่าคนที่มาด่ามารังแกตน โดยที่ทันทไม่ทำความชั่วตอบ แสดงให้เราทราบอย่างชัดเจนว่า ขันติ ในมงคลข้อที่ ๒๗ หมายถึง อริยาสันตติ คือ ความอดทนอดกลั้น ซึ่งเป็นขันติขั้นยอดเยี่ยม แต่ที่ย่อมอมความขันติขั้นต่ำไว้ด้วย เพราะกว่าจะบำเพ็ญได้ขั้นนี้ ก็ต้องผ่านขั้นต่ำมาแล้ว^{๙๔} จึงเป็นสาเหตุให้ขันติธรรมมีความสำคัญในมงคล ๓๘ ประการ แม้แต่การปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๘ ประการ จำเป็นจะต้องใช้ขันติธรรมตั้งแต่ต้น เพราะสังคมปัจจุบันดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ถือได้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการขาดขันติธรรม เพราะคนเราที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไรจะต้องมีคุณธรรมอยู่ในตัวเอง คุณธรรมข้อนั้นคือคุณธรรมในการทำงานในการประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่าเป็นคุณเครื่องให้ประสบความสำเร็จในชีวิต^{๙๕}

พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่าผู้ที่ไม่ทำงานคั่งค้างจัดว่าเป็นมงคลข้อหนึ่งในข้อที่ว่า "อนากุลา จ กัมมันตา เอตัมมังคะละมุตตะมัง การงานไม่คั่งค้าง เป็นมงคลสูงสุด"^{๙๖} บุคคลใดในโลกนี้ไม่คำนึงถึงความหนาวความร้อน อดทนให้เหมือนหญ้า สามารถที่ทำงานด้วยเรี่ยวแรงของลูกผู้ชาย บุคคลนั้นย่อมประสบสุขเสมอ การทำงานให้สำเร็จนั้น ต้องมีความอดทนในการประพฤติอิทธิบาทธรรม เพื่อให้การทำงานสำเร็จตามประสงค์ คือ เต็มใจทำ(ฉันทะ) แข็งใจทำ(วิริยะ) ตั้งใจทำ(จิตตะ) และเข้าใจทำ(วิมังสา) ทำให้เกิดปัญหาพิจารณาเห็นผลของงานได้ รู้และเข้าใจวิธีการทำงาน มีกำลังใจ และมีใจจดจ่ออยู่กับงานไม่ออกแวก^{๙๗} ด้วยความอดทนอดกลั้นจนกิจการงานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จ

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาความขัดแย้งจนเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมไทยเพราะขาดความอดทนอดกลั้นเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจึงได้ค้นคว้างานวิจัยนี้ขึ้น ด้วยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้ จะเป็นแนวทางในการปลูกฝังเรื่องขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น ให้กับคนในสังคมไทย และเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตของชาติ ได้นำเอาหลักขันติธรรมที่เกิดขึ้นในมงคลนี้ ไปประพฤติปฏิบัติตนและคนในครอบครัวจนถึงสังคมที่ตนอาศัยอยู่อย่างถูกต้อง และกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของผู้คนในสังคมไทยให้มีความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์บีบคั้นทางอารมณ์มากขึ้น ถ้าทุกคนใน

^{๙๓} พันเอกปิ่น มุทุกันต์, **มงคลชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑๑-๕๑๒.

^{๙๔} พันเอกปิ่น มุทุกันต์, **มงคลชีวิต**, หน้า ๕๑๔.

^{๙๕} อารัม อินพุม, **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ สำหรับผู้ครองเรือน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์เพชรกระรัต จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

^{๙๖} อารัม อินพุม, **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ สำหรับผู้ครองเรือน**, หน้า ๙๕.

^{๙๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๑๔/๓๗๘.

สังคมไทยรู้จักประเพณีขันติธรรมในมงคล ๓๘ ประการ ย่อมจะบังเกิดประโยชน์สุขขึ้นแก่ตนเอง ครอบครัว พร้อมทั้งสังคมไทยสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของมงคลสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาขันติธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมการประพุดิมงคล ๓๘

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของมงคลสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาขันติธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตรเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ เพื่อศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมการประพุดิมงคล ๓๘ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของมงคลสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และศึกษาขันติธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร พร้อมทั้งศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมการประพุดิมงคล ๓๘

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์มิ่งคัลลิตที่ปณี ฉบับภาษาไทย ภาค ๑-๒ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

มงคลสูตร หมายถึง มงคลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ๓๘ ประการ

คูณค่าของขันติ หมายถึง ผล อานิสงส์ หรือประโยชน์ที่ผู้ปฏิบัติได้รับจากการประพุดิขันติธรรมในมงคล ๓๘ ประการ ได้แก่ ในระดับพื้นฐาน คือ ความสุข ความเจริญองกามส่วนบุคคล ในระดับกลาง คือ ความสุข ความเจริญส่วนตนที่สัมพันธ์กับคนอื่น-สังคม ในระดับสูงสุด คือ ความสุข ความเจริญ ส่วนตนที่สัมพันธ์กับจักรวาล ทำให้ตนมีศักยภาพอันสมบูรณ์ที่จะกลายมาเป็นผู้ให้แก่มวลอย่างบริสุทธิ์ใจ

มงคลสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระไตรปิฎก คัมภีร์มิ่งคัลลิตที่ปณี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสาร/หนังสือ/ตำรา

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในหนังสือ “คำสอนของพ่อ” ว่า ความรู้จักอดทนและอดกลั้นไม่ยอมให้ใจวู่วามไปตามเหตุการณ์ ตามอคติและตามอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจนั้น ทำให้เกิดมีการยั้งคิด และตามธรรมดาคนเราเมื่อยังคิดได้แล้ว ย่อมมีโอกาสนี้ที่จะพิจารณาเรื่องที่ทำ คำที่พูดทบทวนดูใหม่ได้อีกคำรบหนึ่ง การพิจารณาทบทวนเรื่องใดใหม่ ๆ ย่อมจะช่วยให้มองเห็นได้ละเอียดชัดเจนขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจอันกระจ่างสว่างไสว ทั้งในแง่ที่จะคิด ทั้งในทางที่จะปฏิบัติ ปัญหาหรือความติดขัดก็ย่อมบรรเทาลง สามารถดำเนินงานทุกอย่างต่อไปได้โดยถูกต้อง ไม่ผิด ไม่พุง ไม่หลง และไม่เสียเวลา งานที่ทำก็จะบรรลุผลสมบูรณ์ บริบูรณ์^{๑๘}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวเกี่ยวกับขันติในหนังสือ “อุดมการณ์ของชาวพุทธ” ว่า คนที่มีความอดกลั้นนี้คือคนที่มีธรรมะอย่างแรง เพราะมันยาก การอดกลั้นนี้มียาก เราบันดาลโทษโดยไม่รู้สึกตัว เพราะฉะนั้นคุณยังหนุ่มๆ อย่างนี้ อย่าบันดาลโทษ อย่าปล่อยไปตามอารมณ์ฝึกฝนความอดกลั้นนี้ไว้ให้มากอดกลั้นในระยะยาวก็คือ รอได้ คอยได้ ทนได้ มันก็ระยะยาว ที่เด็กๆ ของเราไม่ค่อยมีความอดกลั้น ก็เสียไปตั้งแต่เล็ก เจ้าชู้กันตั้งแต่เล็ก การเล่าเรียนเสีย อย่างนี้ก็เพราะไม่มีความอดกลั้นเพราะฉะนั้น คำว่า “อดกลั้น” มันกินความกว้าง อดกลั้นทุกอย่าง แล้วสรุปรวมอยู่ที่ อดกลั้นต่อความบีบคั้นของกิเลส^{๑๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตามรอยพระยุคลบาทด้วยทศพิธราชธรรม” พอสรุปใจความได้ว่า ขันตินี้ จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง ถ้าคนทั้งโลกมีความอดกลั้น อดทนต่อการบังคับของกิเลสแล้วก็จะเข้มแข็งจะละกิเลสได้ จะไม่เห็นแก่ตัว จะไม่เกิดราคะ โทสะ โมหะ จะไม่เบียดเบียนตนเอง จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น จะเกิดความก้าวหน้าไปตามลำดับจนถึงธรรมะระดับสูงสุดก็ด้วยความอดกลั้น อดทน^{๒๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอและเมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป” ว่า ขันติ ความเข้มแข็งนี้ ปรากฏออกมาในรูปของความทนทานหรือความอดทน ถ้าเป็นวัตถุ เราเรียกว่า ทนทาน ถ้าเป็นจิตใจก็เรียกว่า อดทน ได้แก่ ความเข้มแข็ง อดทนที่จะบุกฝ่าไปให้ถึงความสำเร็จ การที่สังคมเล็กสังคมโลกวุ่นวายกันเวลานี้ เหตุใหญ่อย่างหนึ่งก็เพราะขาดความอดทน แล้วดูซิเวลานี้ เมื่อขาดขันติธรรม ปัญหาใหญ่ขนาดไหน^{๒๑}

^{๑๘}ธรรมสภา, คำสอนของพ่อ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๗.

^{๑๙}พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), อุดมการณ์ชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

^{๒๐}พุทธทาสภิกขุ, ตามรอยพระยุคลบาทด้วยทศพิธราชธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๑.

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ และ เมื่อวินัยไม่มีเสรีภาพก็หายไป, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔-๓๗.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทางแห่งความสุข” พอสรุปใจความได้ว่า ถ้าผู้ใดอยู่ในสังคมโดยไม่มีความอดทน ไม่อดทนต่อการทำงาน ไม่อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่อดทนต่อความเจ็บใจ คนนั้นจะหาความสงบสุขไม่ได้ เพราะขาดขันติ^{๒๒}

พ.สถิตวารณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา ฉบับรวบรวมเล่ม” พอสรุปใจความได้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราจะอดทนต่อคำด่า คำกล่าวล่วงเกินของบุคคล เหมือนกับช้างศึกก้าวเข้าสู่สงครามไม่หวั่นต่อลูกศรที่ยิงจากสี่ทิศ เพราะคนชั่วในโลกนี้มีมาก ในบรรดาหมู่มนุษย์ด้วยกัน ผู้ใดอดกลั้นต่อคำกล่าวล่วงเกินได้ ผู้นั้นชื่อว่า ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ม้าที่ฝึกแล้ว ช้างที่ฝึกแล้ว ก็ไม่ประเสริฐเท่าคนที่ฝึกตนได้แล้ว” พระพุทธเจ้าทรงเป็นยอดของนักอดทน เพราะฉะนั้น เราก็เหมือนกัน เมื่อเจ็บใจหรือไม่สบายใจ ก็ให้ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง^{๒๓}

พระเทพบัณฑิต (ศรีจันทร์ ปุณฺณโรโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมะสำหรับผู้บริหาร” พอสรุปใจความได้ว่า ความอดทน มีความสำคัญมาก อดทนต่อผู้ใหญ่ เพื่อรักษาหน้าที่การงาน อดทนต่อผู้เสมอกันเพื่อรักษาสัมพันธภาพ อดทนผู้ต่ำกว่าเรา เพื่อบำเพ็ญบารมี นี่คือ ขันติ ความอดทนมั่นวิธีปฏิบัติมันแสนจะขมขื่น แต่ผลของมันกลับหวานชื่น^{๒๔}

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ มงคลชีวิต ฉบับ “ทางก้าวหน้า” พอสรุปใจความได้ว่า คนทั้งหลายในโลกแตกต่างกันมากโดยอหยาตยใจคือโอกาสที่จะได้อย่างใจเรานั้นอย่าพึงคิด เพราะฉะนั้นเมื่อเริ่มเข้าหมู่คนหรือมีคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ให้เตรียมขันติไว้ต่อต้านความเจ็บใจ การอดทนข้อนี้ทำได้ยากที่สุด โบราณเปรียบไว้ว่า “เขาด่าแล้วไม่โกรธ ว่ายากแล้ว เขาชมแล้วไม่อึด ยากยิ่งกว่า”^{๒๕}

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อหิงสา มรรคาสู่สันติภาพ” พอสรุปใจความได้ว่า ความอดทน อดกลั้น การไม่นิยมใช้ความรุนแรง เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ในหลักธรรมที่ชื่อว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” ซึ่งทรงแสดงเอาไว้ในยุคต้นของพระพุทธศาสนา ทรงระบุลงไปว่า ความอดทนอดกลั้นต่อกิเลสที่มากกระตุ้นเร้าในรูปแบบต่างๆ เป็นตะบะในนามของพระพุทธศาสนา ทรงสอนให้พุทธสาวกรู้จักอดทนอดกลั้นต่อผู้ที่ใช้ความรุนแรงกับตนอย่างถึงที่สุดแม้เขาจะมุ่งร้ายต่อตนถึงขั้นปลงชีวิต ก็ทรงสอนให้มันคงอยู่ในขันติธรรม^{๒๖}

รองศาสตราจารย์ ดร. สายฤดี วรกิจโกคาทร และคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือครอบครัวคุณธรรม” พอสรุปใจความได้ว่า คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่

^{๒๒}พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), ทางแห่งความสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๒๓}พ. สถิตวารณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา ฉบับรวบรวมเล่ม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๙๐.

^{๒๔}พระเทพบัณฑิต (ศรีจันทร์ ปุณฺณโรโต), ธรรมะสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๒๓), หน้า ๒๙.

^{๒๕}พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, มงคลชีวิตฉบับ “ทางก้าวหน้า”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทฐานการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๔๖-๒๔๗.

^{๒๖}พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), อหิงสามรรคาสู่สันติภาพ, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘.

เป็นแรงผลักดันภายใน ทำให้คนเกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ให้สำเร็จคุณธรรมทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ความมีวินัย ๒) ความอดทนอดกลั้น ๓) ความขยันหมั่นเพียร เปรียบเสมือนการ สร้างฐานรากที่แข็งแรงให้กับบุคคล หรือหากเปรียบเป็นต้นไม้ก็เหมือนการช่วยให้ต้นไม้มีรากแก้วที่ แข็งแกร่งนั่นเอง^{๒๗}

พันเอกปิ่น มุกขนันต์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “มงคลชีวิต” พอสรุปใจความได้ว่า ความอดทน ที่เข้มข้นถึงขนาดที่เรียกว่า อธิวาสนขันตินี้ เป็นขันติขั้นสุดยอดแล้ว จึงเป็นอันรวมขันติขั้นต่ำๆ อยู่ในนี้ ด้วย ถ้าอดทนอย่างอธิวาสนะนี้ได้แล้ว ที่จะอดทนต่อเรื่องอื่นก็ง่าย ไม่มีปัญหาเลย เพราะฉะนั้น หากจะพิจารณาว่า การมีอธิวาสนขันติเป็นผลดีอย่างไร ก็ต้องพิจารณารวมถึงผลของขันติทั่วไปด้วยเสมอ ดังนั้น ขันติในมงคลข้อที่ ๒๗ นี้ จึงเป็นผลดีแต่ผู้บำเพ็ญถึง ๒ ประการ คือ ๑. ทำให้การปฏิบัติทางจิต ก้าวหน้า ๒. ทำให้สามารถก้าวหน้าในมงคลชีวิตขั้นต่อไป^{๒๘}

สนอง วรอุไร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อธิฐานฐานบารมี” พอสรุปใจความได้ว่า ขันติคือ อดทน อดกลั้น คือ โสรัจจะ คือ เวลาใครเขาทำสิ่งที่ขัดใจแล้วพยายามข่มไว้ อดทนไว้ อย่างเวลานั่ง ฝึกสมาธิ นั่งฝึกกรรมฐาน ปวดเมื่อยกันทุกคน ต้องใช้ขันติ นั่งฟังบรรยายไป เริ่มปวดเริ่มเมื่อย ขยับ เขยื้อนนี้ต้องใช้ขันติ ทำอะไรต้องไม่ตามใจกิเลส ต้องใช้ขันติอย่างมาก โดยมากผู้มีขันติน้อยเพราะ สู้กับกิเลสไม่ไหว นั่งๆ ไปมันง่วงนอน เล่นอนตีกวนั่งๆ ไปมันปวดขา เลิกนั่งดีกว่า สวดมนต์ไปง่วง นอน ไปนอนดีกว่า เพราะไม่มีขันติ^{๒๙}

สรุปจากการศึกษาเอกสารหนังสือและตำราที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็น ที่เกี่ยวกับขันติธรรมที่ทำให้บุคคลเกิดความอดกลั้นหักห้ามใจเมื่อถูกการเบียดเบียนและบีบคั้นทางใจ เร่งเร้าอันเกิดจากความเห็นแก่ตัว ราคะ โทสะ และโมหะของบุคคลในสังคมความอดทนอดกลั้นทำให้เกิด ความเข้มแข็งทางจิตใจอันส่งผลทำให้ไม่แสดงความอ่อนแออ่อนไหวมาทางร่างกายทำให้การทำงานหรือการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมไม่เกิดความวุ่นวายและปัญหาหรือความ ขัดแย้งหมดไป

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหารุ่งโรจน์ รมมภูมธมธี (ศิริพันธ์) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลัก ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น รู้จักข่มใจ ตนเอง ไม่ท้อแท้ เหนื่อยหน่ายกับอุปสรรคต่างๆ ที่มากระทบกระทั่งการปฏิบัติกิจหน้าที่ของตน มีสติ คอยควบคุมจิตใจที่อยู่ตามปกติ ไม่ให้กำเริบอ่อนไหวเมื่อเผชิญกับปัญหา แม้จะหนักหนาใดหน้

^{๒๗}รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกคาทร และคณะ, **คู่มือครอบครัวคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

^{๒๘}พันเอกปิ่น มุกขนันต์, **มงคลชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑๘.

^{๒๙}สนอง วรอุไร, **อธิฐานฐานบารมี**, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

ต้องอดทนเพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หลักธรรมข้อนี้เป็นการแสดงออกถึงความเข้มแข็งกล้าหาญ และอดทนต่อทุกสถานการณ์^{๓๐}

มารศรี กลางประพันธ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรม ด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือ ความอดทน สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นด้วยการฝึกประสบการณ์ ทั้งความอดทนทางกายและทางใจ โดยเฉพาะ ความอดทนทางกาย สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้อย่างมีนัยสำคัญในขณะเดียวกันความอดทน ที่ได้รับการพัฒนายังมีความคงทนอย่างมีนัยสำคัญ ผู้ฝึกประสบการณ์เพื่อพัฒนาขันติ ความอดทน ควรมีความเข้าใจในขันติธรรม และมีความเข้าใจในหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม^{๓๑}

ไพลิน องค์กรสุวรรณ ได้ศึกษางานวิจัย “เรื่องการศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือ ความอดทนอันนี้ พุทฺธกาโร มีอุปการะมากแก่กิจการทั้งปวง ไม่เลือกกว่าคติโลก หรือคติธรรม ต้องพึงขันติ ผู้จะประกอบกรทำมาหากินเลี้ยงชีพก็ต้องอาศัยขันติความอดทน ไม่เห็นแก่หนาวและร้อนจนเกินไป กิจการงานนั้นๆ ก็สำเร็จตามประสงค์ แม้ผู้จะปฏิบัติทางฝ่ายคติธรรม ถ้ามีขันติตั้งหน้าแล้ว ก็อาจจะให้ความประสงค์นั้นๆ สำเร็จได้ทุกประการ^{๓๒}

สุรพงษ์ จันลิ้ม ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณธรรมจากชาดกตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นทนทาน อาจจัดได้เป็น ๓ อย่าง ได้แก่ การอดทนต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ อดทนต่อทุกขเวทนา ความเหนื่อยยากลำบากที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย อดทนต่ออารมณ์ทั้งฝ่ายที่น่าปรารถนาและไม่ปรารถนา อันตนจะต้องประสบเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน^{๓๓}

ไสว บุญขวัญ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของก้านันและผู้ใหญ่บ้านอำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือความอดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่ว ถูกยุแหย่ด้วยถ้อยคำเสียดสี ถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียกิจที่บำเพ็ญโดยธรรม^{๓๔}

^{๓๐}พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมเมธี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๑}มารศรี กลางประพันธ์, “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕).

^{๓๒}ไพลิน องค์กรสุวรรณ, “การศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๓๓}สุรพงษ์ จันลิ้ม, “ศึกษาคุณธรรมจากชาดกตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๓๔}ไสว บุญขวัญ, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของก้านัน และผู้ใหญ่บ้าน อำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระมหาขันทอง วชิรปญโญ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ เป็นแม่บทแห่งธรรมสำคัญประการหนึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงสั่งสอนโดยชัดเจนว่าการทำงานของขันติต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของปัญญาจึงจะได้ชื่อว่าขันติตามความหมายในพระพุทธศาสนา ความอดทน อดกลั้น ครอบคลุมวิถีชีวิตทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านความเป็นอยู่ ด้านความรู้สึกรู้สึก ด้านมิติทางสังคม และ ด้านจุดมุ่งหมายสูงสุดสำหรับชีวิต เมื่อศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดเชิงลึกแล้ว ขันติยังเปิดเผยออกมาในหลายมิติ เช่น ขันติ หมายถึง ศีล ทมะ วิริยะ ตบะ เป็นต้น นอกจากนี้ขันติ ยังมาคู่กับเมตตาและปัญญาเสมอ^{๓๕}

นางศิริวรรณ คำบัว ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “เรื่องความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ทั้งทางกาย และทางใจต่อสิ่งที่มากระทบ โดยแสดงกิริยาที่เหมาะสม จนกระทั่งการอดทนต่อกิเลส ไม่ล่วงละเมิดเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม ทำให้ผู้ประพฤติขันติเป็นที่รักของคนทั่วไป ไม่สร้างเวรภัย ไม่ดุด่า ไม่ก่อโทษ ไม่หลงลืมสติ เมื่อต้องพบกับความตายและยอมไปสู่สุคติ รวมถึงขันติยังเป็นคุณธรรมที่นำสู่การบรรลุธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๓๖}

พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วีระชัย ฐิตธมฺโม/จกณฺนิ) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า ขันติ หมายถึง ความอดทน ที่แสดงถึงความอดทนทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจและภายนอก จะต้องอดทนจากสิ่งที่เข้ามากระทบจากภายนอก เพื่อให้มีความปกติของสภาพของจิตใจและร่างกาย อันหมายถึง ความสงบต่อภัยอันตราย ทั้งที่เป็นความทุกข์ ความเจ็บปวด ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตการประกอบอาชีพ การศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความอดทน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีความอดทน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ตนและบุคคลอื่น^{๓๗}

พระมหาธีระ ขนติโร (รอดประพัฒน์) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาขันติবারมีของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดก” ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้ขันติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นเรื่องราวของสังคมไทย สังคมไทยเป็นสังคมพระพุทธศาสนา และมีการรักษาศีล ๕ สำหรับฆราวาส (ปุถุชน) ซึ่งต้องอาศัยความอดทนในการรักษาศีลจึงจะสามารถระงับยับยั้งซึ่งใจมิให้กระทำผิดต่อศีลทั้ง ๕ ข้อ และนอกจากนี้ยังรวมไปถึงด้านการศึกษาที่จะต้องมีความอดทนในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้เรียนจบ ส่วนเรื่องการทำงานก็เช่นเดียวกันต้องใช้ความอดทนในหน้าที่เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชา^{๓๘}

^{๓๕}พระมหาขันทอง วชิรปญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๓๖}นางศิริวรรณ คำบัว, “ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๓๗}พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วีระชัย ฐิตธมฺโม/จกณฺนิ), “ศึกษาวิเคราะห์หลักขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๓๘}พระมหาธีระ ขนติโร (รอดประพัฒน์), “การศึกษาขันติบาร์มีของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

นางบุปผา กาหลง ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม” ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักธรรมในมงคลสูตรมาประยุกต์ใช้ในสาระสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิตให้เกิดสันติสุขในสังคมปัจจุบัน มนุษย์ต้องพัฒนาจิตใจตนเองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ต้องปรับสภาพสิ่งแวดล้อมภายในตนคืออายตนะภายในให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกคืออายตนะภายนอก^{๓๙}

พระมหาอดุลย์ คนแรง ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มั่งคั่งคติที่ปณี” ผลการศึกษาพบว่า ในมงคลสูตรนั้นได้นิยามความหมายของธรรมแต่ละข้อให้เข้าใจง่าย ขยายจำนวนข้อธรรมให้เห็นขอบเขตที่กว้างขวางแล้วสรุปเข้าเหลือเพียงความหมายที่ต้องการอธิบายในมงคลสูตร อธิบายเนื้อหาธรรมแล้วจึงยกอุทาหรณ์เป็นนิทานประกอบมั่งคั่งคติที่ปณี อธิบายธรรมตามหลักการแห่งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเศษ ถึงจะมีการแสดงความคิดเห็นบ้างก็เป็นความคิดเห็นที่ตรงหรือคล้อยตามพระไตรปิฎก^{๔๐}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กล่าวถึงเฉพาะขันติธรรมในฐานะการสร้างบารมีเพื่อการดำเนินชีวิตให้ถึงความเป็นพระโพธิสัตว์และขันติธรรมในการรักษาศีล ๕ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นเรื่องราวของสังคมไทย สังคมไทยเป็นสังคมพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมในมงคลสูตรมาประยุกต์ใช้ในสาระสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิตให้เกิดสันติสุขในสังคมปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดนั้น พบว่ายังไม่มีผู้ใดเคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมการประพฤติมงคล ๓๘ โดยตรง มีเพียงเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับขันติธรรมคือความอดทนอดกลั้นและการศึกษาเกี่ยวกับมงคล ๓๘ ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดกรอบความคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมการประพฤติมงคล ๓๘ ของผู้วิจัยนี้ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงประวัติและความเป็นมาของมงคลสูตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท ส่งเสริมให้เข้าใจถึงพัฒนาการของความเป็นมาและความเป็นไปของมงคลสูตรมากขึ้น และทำให้ทราบถึงหลักขันติธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร มุ่งเน้นส่งเสริมปลูกฝังและให้เข้าใจหลักขันติธรรมให้เกิดขึ้นพร้อมทั้งทำให้ทราบถึงการศึกษาคูณค่าของขันติที่ส่งเสริมต่อการประพฤติมงคล ๓๘ อันจะทำให้เกิดประโยชน์ส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตำราทางวิชาการต่างๆ ประกอบการวิจัยโดยมีลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

^{๓๙}นางบุปผา กาหลง, “มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒).

^{๔๐}พระมหาอดุลย์ คนแรง, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มั่งคั่งคติที่ปณี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑).

๑) **ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ** ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) **ชั้นทุติยภูมิ** ได้แก่ คัมภีร์มั่งคลัดที่ปณี ภาษาไทย เล่ม ๑-๒ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับชั้นดิธรรมและมงคล ๓๘ เช่น วารสาร อินเทอร์เน็ต และอีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑) เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้นตามจุดประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๓) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติและความเป็นมาของมงคลสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
เถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบชั้นดิธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร

๑.๘.๓ ทำให้ทราบคุณค่าของชั้นดิที่ส่งเสริมการประพฤติมงคล ๓๘